

بررسی چگونگی برگزاری

انتخابات

انجمن اولیا و مربیان در مدارس شهر تهران و شناسایی نقاط ضعف و قوت آن از دیدگاه اعضای انجمن

جعفر افقهی

مقدمه

انتخابات در نگاه اولیه، رقابت سیاسی بین احزاب و جریانات سیاسی برای دستیابی به قدرت را در ذهن تداعی می کند. اما انتخابات می تواند به عنوان سازوکاری دمکراتیک برای سامان بخشی نهاد های مدنی باشد. به همین جهت اگر انتخابات در حوزه سیاسی، مکانیزمی برای مهار قدرت و چرخش صاحبان و طالبان قدرت تلقی گردیده، در حوزه اجتماعی تقویت کننده انگیزه های مشارکت شناخته شده است.

این مطالعه به روش پیمایشی انجام گرفته و درصدد شناخت چگونگی برگزاری انتخابات و نیز شناسایی دیدگاه های اعضای انجمن مدارس دولتی شهر تهران در خصوص اجزاء و روش برگزاری انتخابات در مدارس در سال تحصیلی ۸۶-۸۵ بوده است. اعضای انجمن هر مدرسه (متشکل از مدیر، معاون، نماینده معلمان و نمایندگان اولیای دانش آموزان)، جامعه آماری تحقق بود هاند و داده ها از طریق اسناد مربوط به انتخابات انجمن ها در مدارس و نیز پرسشنامه محقق ساخته، از نمونه ای به حجم ۴۲۰ نفر گرد آوری شده است.

شناخت و توضیح ابعاد موضوع

انجمن اولیا و مربیان مدرسه در قبل از انقلاب اسلامی به انجمن خانه و مدرسه

مشهور بود و یکی از دیرپاترین نهاد های مدنی و مردمی کشور به شمار می آید. از همان ابتدا شکل گیری انجمن، انتخابات به عنوان پایه تاسیس انجمن در هر مدرسه در نظر گرفته شد. در حال حاضر بیش از ۵۰ سال است که در مدارس ما انجمن تشکیل می شود و مبنای تاسیس آن نیز انتخابات است. شیوه فعلی برگزاری انتخابات بر اساس آیین نامه ای است که وزارت آموزش و پرورش تدوین و ابلاغ کرده است.

در آیین نامه اجرایی مدارس، مصوب شورای عالی آموزش و پرورش، درباره انجمن اولیا و مربیان مدارس آمده است که به منظور تقویت همکاری و مشارکت اولیای دانش آموزان برای کمک به ارتقای کیفیت فعالیت های آموزشی و پرورشی و گسترش ارتباط دو کانون مقدس خانه و مدرسه، انجمن اولیا و مربیان تشکیل می گردد. از طرفی آیین نامه انجمن اولیا و مربیان، انجمن مدارس را این گونه معرفی می کند:

هیأت منتخبی از اولیای دانش آموزان و مربیان مدرسه که با تفاهم و صمیمیت در زمینه تحقق اهداف انجمن بر طبق آیین نامه فعالیت و همکاری می کنند. به همین جهت در یک فصل از آیین نامه به طور مشروح به نحوه برگزاری انتخابات و چگونگی تشکیل انجمن مدرسه پرداخته شده است.

امروز پس از ۱۷ سال سابقه اجرای آیین

شماره: ۲۴۸

۱۸

نشریه ماهانه آموزشی - تربیتی

نامه، سؤالاتی در مورد انتخابات و نحوه و ساز و کار انتخابات انجمن‌ها و چگونگی ساختار تشکیلاتی آن ایجاد شده است. این که: نظر اعضای انجمن در مورد شیوه برگزاری انتخابات چیست؟ آیا میزان مشارکت در انتخابات رضایت بخش است؟ انتخابات در تشکیل انجمن چه راهمیت دارد؟ رفتار انتخاباتی در این انتخابات چگونه است؟ دیدگاه اعضا نسبت به اشکال دیگر مشارکت انتخاباتی اولیا چیست؟ در این بررسی تلاش شده است به این موضوعات پرداخته شود.

تاریخچه کوتاه انتخابات انجمن اولیا و مربیان مدرسه در ایران

به منظور جلب همکاری اولیای اطفال در بهبود وضع تعلیم و تربیت و کنترل وضع تحصیلی و اخلاقی دانش‌آموزان در خانه و مدرسه، از سال ۱۳۲۶ طبق تصمیم شورای عالی فرهنگ، انجمن‌خانه و مدرسه به وجود آمد. اساسنامه‌ای برای برنامه کار این انجمن تدوین گردید که طبق آن وظایف مهمی به عهده انجمن‌خانه و مدرسه گذاشته شد. این وظایف عبارت بودند از:

- ۱- بررسی علل عدم پیشرفت دانش‌آموزان و رفع آن.
- ۲- کنترل وضع بهداشتی محصلین و همکاری با مدرسه در تشکیل پرونده بهداشتی از طریق پزشک عضو انجمن و غیره.
- ۳- سعی در هماهنگ

ساختن وضع تربیتی طفل در خانه و مدرسه ۴- کوشش در ایجاد اردوهای تابستانی و نظارت بر آن‌ها ۵- فراهم آوردن وسایل گردش و مسافرت‌های علمی ۶- همکاری با مدرسه برای ایجاد آزمایشگاه ۷- ایجاد کتابخانه و زمین ورزش و تهیه وسایل فنی و حرفه‌ای مورد نیاز ۸- فراهم آوردن امکاناتی که محصلین بتوانند از خوردن ناهار در مدرسه استفاده کنند ۹- همکاری با مدرسه در حل مشکل ایاب و ذهاب، به خصوص در شهرهای بزرگ ۱۰- تشکیل جلسات عمومی اولیای دانش‌آموزان و ایراد خطابه‌های مفید و مؤثر برای آنان (وزیرنیا، ۱۳۸۴، ۳۲، ۳۴).

برطبق اساسنامه مذکور، ساختار درونی انجمن مدرسه به شکل زیر ترسیم شد:

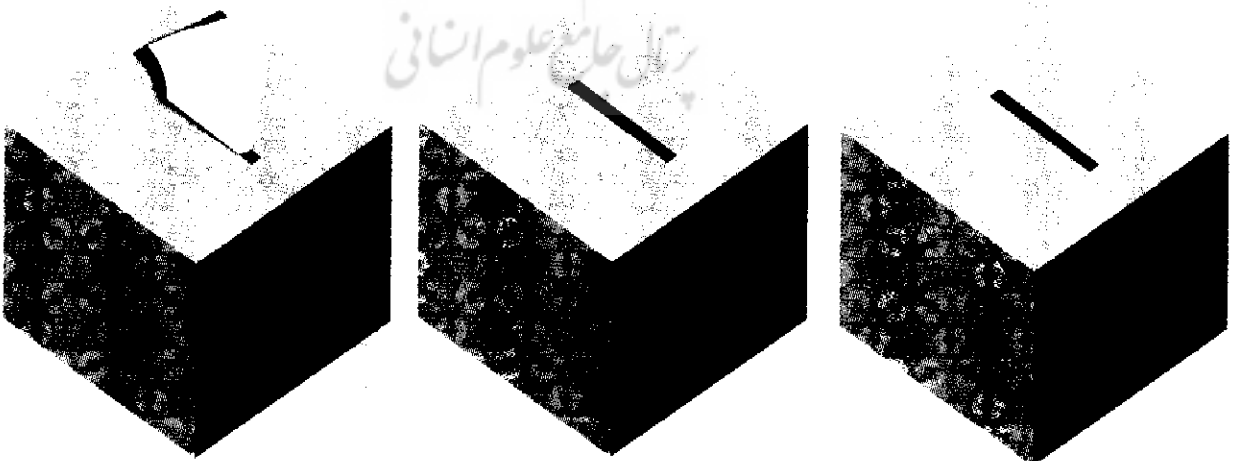
- انجمن‌خانه و مدرسه دبستان؛ متشکل از ۴ تا ۶ نفر از اولیای دانش‌آموزان مدرسه، مدیر مدرسه و نماینده معلمان.
 - انجمن‌خانه و مدرسه دبیرستان؛ متشکل از ۶ تا ۱۲ نفر از اولیای منتخب دانش‌آموزان مدرسه و نماینده معلمان.
- روشن است که هر مدرسه مطابق سلیقه و روش‌های خود اقدام به تشکیل انجمن مدرسه می‌کرد. گذشته از آن بنابر مطالب مندرج در مجله مکتب‌مأم، ارگان انجمن ملی اولیا و مربیان، بسیاری از مدارس، تشکیل انجمن را جدی نمی‌گرفتند و برای تأسیس آن اقدام نمی‌کردند.

یکی از مشکلاتی که گاهی موجب تشکیل میزگرد با مسئولین آموزش و پرورش در مجله مکتب‌مأم می‌شد، همین موضوع عدم استقبال مدیران مدارس، به ویژه مدیران مدارس شهرستان‌ها و روستاها و مطالعه‌های فقیرنشین شهر برای تشکیل انجمن‌خانه و مدرسه بوده است.

این وضعیت تا سال ۱۳۴۶ ادامه داشت. در مهرماه سال ۱۳۴۶ نهادی به نام انجمن ملی اولیا و مربیان ایران در کشور تأسیس شد و به ثبت رسید. این نهاد با الهام از مدرسه اولیای فرانسه به همت خانم دکتر آصفه آصفی پایه‌گذاری شد. ایشان دکترای خویش را در رشته تعلیم و تربیت از دانشگاه سوربن پاریس دریافت کرده بود و پس از بازگشت به ایران، با هدف کمک به اولیا و مربیان و در جهت اطمینان با شرایط متغیر نهاد خانواده، فراهم آوردن محیط مناسب برای کودکان و نوجوانان، تقویت ارتباط میان خانه و مدرسه و تحکیم روابط والدین با معلمان، سازمان مورد بحث را بنیان نهاد (احمدی و میکائیلی، ۱۳۸۰، ۴۱).

انجمن مذکور به عنوان یک سازمان غیر دولتی و غیرانتفاعی به ثبت رسید و اهداف و ساختار تشکیلاتی آن در اولین شماره مجله مکتب‌مأم اعلام گردید.

پس از این دوره تحرکی برای اهمیت بخشیدن به فعالیت‌های مشترک دو نهاد خانواده و مدرسه صورت پذیرفت. اخبار نشریه مکتب‌مأم که ارگان رسمی انجمن ملی اولیا و مربیان بود، اغلب به جلسات

برنامه ها و اقدامات انجمن مدارس مربوط می‌شد در سال ۱۳۴۸ به منظور توسعه و تعمیم فعالیت‌های همه جانبه انجمن ملی اولیا و مربیان در کلیه آموزشگاه‌های تهران، یازده کمیته منطقه‌ای انجمن در ادارات آموزش و پرورش، نواحی (مناطق) یازده گانه و شهرستان‌های شمیران و شهرری و آموزشگاه‌های آزاد شبانه تشکیل و آغاز به کار کردند (مکتب مام، ۱۳۴۸، شماره ۲). خانم آصفه آصفی رئیس و مدیر عامل انجمن ملی اولیا و مربیان در مصاحبه‌ای با روزنامه کیهان آن زمان، هدف از تشکیل کمیته‌های مذکور را شناساندن انجمن و توسعه بحث‌های تربیتی و فعالیت انجمن در مدارس دانست (مکتب مام، ۱۳۴۸، شماره ۳).

تنها سندی که می‌توان از ویژگی‌های برخی اعضای انجمن مدارس شهر تهران نکاتی را در آن ملاحظه کرد، معرفی اعضای کمیته‌هاست. در این سند آمده است: چهارده کمیته تشکیل گردید، در هر کمیته حداقل ۲ نفر و حداکثر ۴ نفر از اعضای انجمن مدارس منطقه حضور دارند و جمعاً ۴۲ نفر از اعضای انجمن (اولیای دانش آموزان)، عضو کمیته مذکور شده‌اند. از این جمع ۴ نفر خانم و ۳۹ نفر دیگر مرد هستند. از ۳۹ نفر، ۱۰ نفر دارای عناوین نظامی (تیمسار، سرلشکر، و سرهنگ) می‌باشند. ۶ نفر دارای عناوین مهندس و دکتر می‌باشند. ۵ نفر عنوان حاج آقا (احتمالاً بازاری هستند) دارند و بقیه فقط نام آن‌ها آمده است. (مکتب مام، ۱۳۸۰، شماره ۲).

ملاحظه می‌شود که در دهه ۴۰، ترکیب جنسی اعضای انجمن خانه و مدرسه در آموزشگاه، به نفع مردان و با حضور چهره‌های حکومتی همراه بوده است.

تلاش‌های فوق، سبب طرح موضوع انجمن‌های خانه و مدرسه در سطح رسانه‌های کشور گردید و در رادیو در مراحل بعد در تلویزیون، برنامه‌ای ویژه با عنوان مسائل خانواده و مدرسه، جولان، کنکور و... تشکیل شد. انجمن ملی اولیا و مربیان تهیه و توزیع کرد. در این میان، سبب طرح موضوع انجمن‌های خانه و مدرسه در سطح رسانه‌های کشور گردید و در رادیو در مراحل بعد در تلویزیون، برنامه‌ای ویژه با عنوان مسائل خانواده و مدرسه، جولان، کنکور و... تشکیل شد. انجمن ملی اولیا و مربیان تهیه و توزیع کرد.

ساختار و چگونگی تشکیل انجمن و تأثیر آن بر نحوه عملکرد و فعالیت انجمن‌های مدارس مورد توجه قرار نگرفته است. بدین جهت نمی‌توانیم ساختار درونی انجمن‌های مدارس از نظر نحوه شکل‌گیری و چگونگی ترکیب اعضا در دهه‌های منکور را به خوبی بشناسیم. علاوه بر آن، نشریه مکتب مام در سال‌های سوم و چهارم گرایش بیش تری به درج مقالات پژوهشی و ترجمه متون خارجی پیدا کرد و اخبار انجمن‌های خانه و مدرسه نیز تعطیل گردید.

در این مقطع همه حرکت‌ها و تلاش‌ها در سطح کلان و ملی پررنگ بود، اما فقیر بودن مطالب مربوط به انجمن مدارس گویای آن‌ست که متناظر با این تحرکات و فعالیت‌ها، در مدارس تفرقه‌های جدید و حرکتی پررنگ‌تر روی نداده‌است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، انجمن اولیا و مربیان ایران، دولتی شد، با عنوان سازمان مرکزی انجمن اولیا و مربیان به فعالیتش ادامه داد و تشکیل انجمن اولیا و مربیان مدارس جزئی از وظایف مدیران مدارس تلقی گردید. به همین جهت در حال حاضر می‌توان گفت که بیش از ۹۰٪ مدارس دارای انجمن اولیا و مربیان هستند و این نهاد به عنوان یکی از ارکان مدرسه، نقش مؤثری در این نهاد آموزشی ایفا می‌کند.

ارایه نتایج و پیش‌نهادها

نتایج این بررسی به دو بخش تقسیم شده است: بخش اول نتایجی است که حاصل بررسی اسناد بزرگاری انتخابات انجمن اولیا و مربیان مدرسه می‌باشد و در بخش دوم دیدگاه اعضای انجمن مورد توجه و بررسی قرار گرفته است. مجموعه این نتایج به قرار زیر است:

- ۵۷٪ مدارس نمونه، انتخابات را در مهرماه (هفته پیوند اولیا و مربیان) و بقیه در آبان ماه برگزار کردند. تفاوت جدی بین دوره‌های تحصیلی و جنسیت مدرسه، به لحاظ زمان برگزاری انتخابات دیده نمی‌شود. در مجموع، این نامه در خصوص زمان برگزاری انتخابات رعایت شده است.

در میان مدارس که در انتخابات انجمن اولیا و مربیان شرکت کرده‌اند، ۶۸٪ می‌باشند آیین‌نامه، نصاب مستور که در انتخابات انجمن‌های مدرسه از اولیای دانش آموزان (۵۰٪) تعیین کرده است. شاخص اعلام شده به معنای آن است

که به خوبی نصاب رعایت شده و شاخص فاصله مناسبی از نصاب را داراست. شاخص مشارکت انتخاباتی در دوره‌های تحصیلی با یکدیگر متفاوت است. دوره ابتدایی با ۵۸٪ و دوره راهنمایی با ۷۱٪ پایین‌ترین و بالاترین میزان مشارکت انتخاباتی را داشته‌اند. دوره متوسطه با ۶۷٪ میزان متوسطی از مشارکت انتخاباتی را به نمایش گذاشته است. میزان مشارکت انتخاباتی مدارس دخترانه با ۷۷٪، بهتر از مدارس پسرانه با ۶۴٪ است.

- شاخص رقابت در انتخابات انجمن اولیا و مربیان مدرسه، ۲/۶۵ نفر می‌باشد، یعنی برای انتخاب یک نفر عضو اصلی انجمن، ۲/۶۵ نفر داوطلب شده‌اند. این شاخص برای نهادهای مدنی شاخص مناسبی است. این شاخص در دوره‌های تحصیلی متفاوت است. به طوری که دوره راهنمایی با ۲/۷۲ نفر و دوره متوسطه با ۲/۵۸ نفر، بالاترین و پایین‌ترین شاخص رقابت را عرضه داشته‌اند. دوره ابتدایی با ۲/۶۴ نفر، شاخص متوسطی برای رقابت در انتخابات به نمایش گذاشته است. - میزان مشارکت انتخاباتی از مناطق محروم به سمت مناطق برخوردار در تهران، کاهش یافته است. به طوری که شاخص مشارکت منطقه هجده تهران، ۷۵/۷٪ و منطقه یک تهران، ۶۰/۷٪ است.

- زنان بیش از مردان، داوطلب عضویت در انجمن شده‌اند. در نمونه مورد بررسی، ۴۰٪ داوطلبین مرد و ۶۰٪ زن بودند. این وضعیت در مناطق برخوردار و با سوادتر متعادل می‌گردد و بر خلاف آن در مناطق محروم و کم سوادتر تشدید می‌شود. به طوری که در منطقه هیجده، ۲۹٪ مردان در برابر ۷۱٪ زنان نامزد عضویت در انجمن شدند. در منطقه پنج، مردان و زنان داوطلب عضویت، برابر بودند. از طرفی در انتخابات، زنان موفق‌تر از مردان بوده‌اند. به طوری که پس از انتخابات، عده زنان عضو انجمن دو برابر مردان عضو است.

- در میان مشاغل داوطلب عضویت در انجمن، زنان خندان، بالاترین مشارکت را داشته‌اند. پس از آن صاحبان مشاغل آزاد کارمندان فرهنگیان و اعضای هیات‌های علمی به ترتیب در اولی در انتخابات انجمن مدرسه مشاغل داشته‌اند. در این میان فرهنگیان و زنان خانه‌دار، بالاترین مشارکت موفق‌تر از بقیه مشاغل بوده‌اند.

- زنان خانه‌دار و فرهنگیان تمایل بیشتری

برای داوطلب شدن در مدارس دخترانه دارند و در مقابل کارمندان و اعضای هیأت های علمی تمایل بیشتری به عضویت در انجمن های مدارس پسرانه نشان دادند تمایل صاحبان مشاغل آزاد برای داوطلب شدن در مدارس پسرانه و دخترانه یکسان است.

- بیشترین مشارکت برای عضویت در انجمن مدرسه مربوط به دارندگان مدرک دیپلم است. به طور متوسط در هر مدرسه ۵/۱۲ نفر دیپلمه داوطلب عضویت در انجمن مدرسه بودند و کمترین آن مربوط به دارندگان مدرک فوق دیپلم است. در مناطق مختلف شهر تهران دارندگان مدرک دیپلم و لیسانس تعیین کنندۀ فضای انتخاباتی مدرسه شدند. به طوری که در منطقه پنج بالاترین نرخ داوطلبان از آن دارندگان مدرک لیسانس و در منطقه هجده از آن دارندگان مدرک دیپلم است.

- نفوذ و تأثیرگذاری انتخابات در مدارس دخترانه نسبت به مدارس پسرانه بیشتر است. به گونه ای که در مدارس دخترانه افراد دارای رأی بالا در انتخابات مجمع عمومی انجمن، بیشتر صاحب موقعیت های رئیس و نایب رئیسی انجمن شده اند.

- نفوذ و تأثیر انتخابات در شکل بندی رفیعیتهای انجمن مدرسه از مناطق برخوردار به سمت مناطق کم برخوردار و محروم گاهنده است. یعنی در مناطق برخوردار به انتخابات اهمیت بیشتری داده می شود و افراد دارای رأی بالا عموماً به عنوان رئیس و نایب رئیس انجمن انتخاب شده اند.

- ۶۰٪ مدارس پسرانه دارای دفتر (اتاق کار) ویژه انجمن در مدرسه بودند، در حالی که ۴۹٪ مدارس دخترانه از این امکان در مدرسه برخوردار بود.

- ۹۷٪ مدارس از روش دعوت کتبی از اولیا و ارسال آن از طریق دانش آموزان برای برگزاری انتخابات مجمع عمومی اولیا مدرسه استفاده کرده اند. این روش هم در نظر سنجی از اولیا و مدیران مطلوب ارزیابی شده است و هم این که به عنوان روش مسلط دعوت از اولیا در مدارس اجرایی گردید نامی توان با ضابطه مند کردن آن از طریق آیین نامه، بر رعایت آن در سراسر کشور تأکید کرد.

- ۱۰٪ داوطلبان عضویت در انجمن مدرسه به روش غیر حضوری معرفی شده اند. ۹۰٪ اولیا به روش حضوری در جمع اولیای شرکت کننده در جلسه انتخابات، خود را معرفی کرده اند.

از این جهت تفاوتی بین مدارس دوره های تحصیلی مختلف و مدارس دخترانه و پسرانه نیست. پیش نهاد می گردد با توجه به ضعیف بودن ۱۰٪ موجود، روش معرفی حضوری داوطلبان به جمع اولیا، به عنوان روش قانونی در آیین نامه مورد تأکید قرار گیرد.

- ۴۸٪ اولیا برای عضویت در انجمن مدرسه شخصاً تصمیم گرفتند و ۵۲٪ دیگر، تحت تأثیر توصیه خانواده یا فرزندان، مدیر مدرسه و اولیای حاضر در جلسه انتخابات، تصمیم به داوطلب شدن گرفتند. در این میان ۲۰٪ داوطلبان تحت تأثیر توصیه مدیر مدرسه اقدام به نامزدی کردند. زنان بیش از مردان تحت تأثیر توصیه، انگیزه داوطلبی یافته اند.

مهم ترین نکته ضعیف بودن تصمیم شخصی اولیا برای کاندید اتوری است. این امر باید از زوایای مختلف مورد بررسی قرار گیرد. این اقدام باعث شناخت لایه های زیرین اجتماعی و سازمانی انتخابات خواهد شد و برخی از جریانات درونی مدارس و انتخابات مورد شناسایی قرار خواهد گرفت.

- نگاه اعضای انجمن نسبت به انتخابات فعلی انجمن مدارس بسیار مثبت است. به طوری که آنان انتخابات را مناسب ترین روش برای ایجاد مشارکت مردمی در مدرسه، توجه مردمی به مسائل آموزش و پرورش و شناسایی و جذب افراد علاقه مند به مشارکت در امور مدرسه دانستند. این دیدگاه اعضا نسبت به انتخابات تحت تأثیر متغیرهای مختلف تفاوت نکرده است.

- اعضا نسبت به بی اهمیت نگاشتن انتخابات انجمن در مدرسه موافق نیستند و انتخابات را در شکل گیری انجمن مهم ارزیابی کردند. از طرفی این اهمیت در بین اعضای دارای تحصیلات بالا بیشتر است. به طوری که هر چه تحصیلات اعضای انجمن بیش تر باشد تأکید آنان بر اهمیت انتخابات بیشتر است. مردان بیش از زنان و مدیران مدارس نیز بیش از بقیه اعضای انجمن برای انتخابات اهمیت قائل اند.

- دیدگاه اعضای انجمن نسبت به تغییر در روش برگزاری انتخابات قطعی نیست. یعنی ۲۱٪ موافق تغییر ۲۲٪ بی نظر و ۳۶٪ مخالف تغییرند. بر این اساس، تغییر در روش انتخابات مدافع غالب ندارد. نکته آن که هر چه میزان تحصیلات اعضای انجمن بیشتر باشد، مخالفت با تغییر نیز کمتر شده است. به طوری که اعضای انجمن دارای تحصیلات

فوق لیسانس به بالاترین موافق تغییرند. به علاوه، مدیران مدارس نسبت به دیگر اعضای انجمن، تمایل بیشتری به تغییر در روش برگزاری انتخابات دارند.

- بیش از ۹۲٪ همچنان معتقدند که مدیریت مدرسه مناسب ترین نهاد برای برگزاری انتخابات انجمن اولیا و مربیان مدرسه است. این اعتماد در مدارس ابتدایی ۹۲٪، در مدارس متوسطه ۹۷٪ و در مدارس راهنمایی ۹۰٪ است. زنان ۹۴٪، اعتماد بیشتری به مدیریت مردان، داشته اند.

منابع:

- ۱- کارکن انجمن ملی اولیا و مربیان (۱۳۴۸) مکتب مام شماره ۱ تا ۲۰.
- ۲- آموزش و پرورش (۱۳۷۳) آیین نامه انجمن اولیا و مربیان واحدهای آموزشی. تهران: انجمن اولیا و مربیان.
- ۳- حمیدبیگی، منصور (۱۳۷۳) ارزشیابی فعالیت آموزشی و پرورشی انجمن های اولیا و مربیان مدارس شهر تهران. پایان نامه دانشگاه علامه طباطبائی.
- ۴- جهانگر، بدیع الله (۱۳۷۰) آشنایی با انجمن اولیا و مربیان تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
- ۵- شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۸۰) آیین نامه اجرایی مدارس. انتشارات شورای عالی آموزش و پرورش.
- ۶- وزیرنیا، (۱۳۴۸) بررسی علل عدم توفیق انجمن های خانه و مدرسه. نشریه مکتب مام شماره ۳.
- ۷- میکائیلی، فرزانه و احمدی، جمشید (۱۳۸۰) نگاهی به تاریخچه انجمن اولیا و مربیان. نشریه پیوند، شماره ۲۵۸.

